

ЕВХАРИСТИЈА И СВЕТА ТАЈНА ИСПОВЕСТИ

Према једној старијој дефиницији, исповест је покајничко признање кривице ради отпуштења грехова. Мада у Старом завету нема ни једно место које директно говори о исповедању, одгој према исповедању постојао је и то у циљу јачања савести верника. Споменимо само 32. псалом, или Приче Соломонове (28, 13). И данас код правоверних Јевреја, на дан празника Јом Кипур, верник се моли најпре сам за себе, затим понављајући за рабином гласно и са свима заједно у синагоги овако: „Нека буде Твоја Воља да нам опростиш све наше грехе које смо учинили вољно или невољно, окорелог срца и у незнању, непромишљено“. При помињању сваког греха верник се удара песницом у груди. У Старом завету за „покајање“ стоји израз „субу“, што значи „врати се своме пореклу“ — пошто смо били некад у близини Божијој, треба да се кроз покајање поново вратимо Богу. За ово тумачење карактеристична је Књига пророка Јеремије (8, 6 и 25, 5), или пророка Јоила (2, 13).

Стара Црква од 100-300. г. знала је за два начина исповедања: унутарње и спољашње. Унутарње исповедање је директно обраћање Богу и исповедање својих грехова, док је спољашње исповедање имало за сврху поново сједињење, односно помирење верника са Црквом после неког греха почињеног према Цркви (на пример, одрицање од хришћанства у време римских прогона). За тешке преступнике према Цркви тражили су се одређени ступњевни јавног кајања.

Исповест се почела рано развијати у источној Цркви, у монаштву нарочито. У Правилима св. Василија Великог тражи се од монаха да се свако вече исповедају старијем, али да се исповедају и један другом и моле за опроштај. Св. Василије вели: „Ако открије грехе исповешћу, човек их чини сувом трском коју уништава очишћујући огањ (покајања)“. Правила св. Василија Великог примењивали су и лаици који су долазили у манастир, и монаху, одређеном од старешине, исповедали своје грехе сакривене од јавности, добијајући разне епити-

мије за њих. Епитимија је уведена вероватно већ почетком 2. века, када су се неки хришћани због прогањања одрицали Христа, а онда опет тражили пријем у Цркву. У 5. и 6. веку епитимија се уводи као терапеутско средство, ублажава се њена ранија строгост, па се препоручује само појачани пост, дуже мољење, чињење милостиње, док је одлучење од причешћа на извесно време резервисано за најтеже случајеве. Ублажавање епитимије приписује се цариградском патријарху Јовану Поснику, с краја 6. века. Епитимија према оваквом схватању, које ми се чини значајним, и није казна, нити задовољење правде Божије, већ служи само као педагошка, поправна мера. Од 9. века на Западу почиње схватање о епитимији као удовољењу гневу Божијем, што се може отклонити не само постом и молитвом, већ и материјалним прилозима Цркви.

Изгледа да је од почетка хришћанског, и монашког и црквеног живота, био обичај да се исповедање обавља јавно, можда само у неким случајевима тајно. Све док је јавно исповедање греха било нешто, за народ који је посећивао цркве, само по себи разумљиво, оно је деловало позитивно и окрепљујуће за душе људи. Када је, међутим, јавна исповест постала неприлика и мука за појединце, све се чешће одлазило на тајно исповедање. Овако је било у Константинопољу већ 391. године. Свети Нектарије Цариградски (умро 397. године) на Истоку и папа Лав I (око 450. године) на Западу, већ су дали предност тајном исповедању, што се као пракса задржало у току читавог средњег века. Разлог за укидање јавног исповедања грехова била је и саблазан при слушању исповедања код присутног народа у цркви, као и опасност да судски тужиоци у цркви сазнају за преступе оних људи против којих је морао бити покренут судски поступак.

Исповедање је довело свештенике и Цркву у приснији додир са народом, у позитивном, али временом све више и у негативном значењу, и то у смислу контроле владања, односно директног утицаја на савест и слободу верника преко савета и наређења како треба поступати у појединим ситуацијама.

Исповедање у протестантској цркви однос је грешника само према Богу, не и према Цркви, односно свештенику. Оно је акт Божије Милости, а не судијског процењивања греха и грешника од стране свештеника. Према једном француском историчару византијске Цркве (Ј. Паргоире), коме Јован Мајендорф даје за право, „нигде није видљиво да је неопходно тражити разрешење од стране свештеника, које би запечатило дело покајања, чак насупрот томе, многобројни извори описују да су разрешење давали нерукоположени монаси“. Од 1697. године пијетистички покрет, у оквирима протестантизма, укинуо је тзв. приватно исповедање, враћајући се на ста-

ру праксу првобитне Цркве, у којој је долазило до заједничког исповедања, а сада, код пијетиста, била је то заједничка молитва у току литургије за опроштење грехова. У новије време, сходно општој слободи индивидуалног одношења протестантског верника према учењу Цркве, допуштено је и препоручују се сва три начина исповедања: 1) тзв. *Contritio cordis*, искрено прихватање својих грехова који треба да се окају у име љубави према Христу и Његовој жртви; 2) одлажење верника свештенику или психотерапеуту у кога се има пуно поверење да се пред њим као пред Богом исповеда, или 3) да се верник сам моли Богу за опроштај грехова, односно да се у цркви за време литургије, заједно са осталим верницима моли заједничком молитвом за опроштај.

Карл Густав Јунг, значајни савремени психијатар и психотерапеут, на основу своје дуге протестантске праксе психотерапеута, дошао је до закључка да к њему (односно уопште психијатру и психотерапеуту) долазе 57% свих протестаната, а 25% католика, док свештенику одлазе 8% протестаната и 58% католика. (Остали тзв. хришћани, неодлучни су; вероватно одлазе и код једних и код других.)

У чему је, заправо, суштина исповести? Она обухвата четири битна елемента: 1) сазнање својих грехова; 2) искрено покајање; 3) потпуна исповест греха и 4) чврсто обећање Богу и себи да се грех не понови.

Пред исповедника данас искрсава низ, чини ми се значајних, питања: како привући и образованог и необразованог хришћанина исповести, јер смо као хришћани уверени да је исповест од првих векова хришћанства била и остала неопходна и незаменљива припрема за прилажење светој Тајни Причешћа, када се свакодневно уверавамо како су и тзв. хришћани уверени да нису ништа скривили, или ако и јесу, да су за ово криви спољашњи услови, као што су: лоше васпитање у породици, природне слабости сваког човека, рђаво прилагођавање, или, једноставно, неповољни социјални и економски услови? Како избећи протестантски плурализам, који допушта неколико могућих облика исповедања, а од којих је најраспрострањенији онај директног обраћања верника Богу, када се сећамо речи Маграсија: „Исповедати се директно Богу значи исповедати се самом себи. Грех се мора изнети на видело. Тада се стари човек трза као риба на суву и умире од стида“. Да ли је могуће избећи питање које исповедник све чешће себи данас поставља, наиме, да ли је његов верник који се исповеда нормалан, неуротичан или психотичан, па у случају ако се увери да је душевно болестан, у каквом односу да се постави према психијатру, односно психотерапеуту који све успешније, нарочи-

то у протестантском свету, врши улогу некадашњег исповедника. Како се одбранити од секти и секташења који донекле замењују исповедање тражењем искрености од својих верника каква се тражила од чланова илегалних политичких партија у време када су се оснивале? Како повратити поверење народа у исповест у бившим социјалистичким земљама, у којима још увек влада страх, а и сумњичавост, која некад нараста до параноичности, у односу на моралну беспрекорност исповедника? Да ли човек може сам себи да опрости и када верује да му је Бог, преко исповедања и исповедника, а потом и Евхаристије, опростио грехе? Како је грађена савест верника у детињству — престрого, недовољно строго или нормално? Шта чинити на исповести са онима који, или принудно понављају једну исту причу о себи грешнику, или који, и поред свег труда, понављају исти грех који су исповедали и добили за њега опроштај? Шта чинити са оним који су уверени да их ђаво тера на грех?

Закључио бих први део свога излагања, које је требало још једном да обелодани сву сложеност, теолошку, психолошку, психопатолошку, антрополошку, социјално-политичку у односу на проблеме исповести и исповедања хришћанског човека данас, питањима која сам поставио, а на која немам увек одговоре.

У другом и краћем делу овог излагања осврнућу се на везу која постоји, и према хришћанском учењу, и према схватањима савремене психосоматске медицине, између греха и болести, односно покајања и оздрављења. Позваћу се овог пута само на једно место у Посланици Јаковљевој (5, 16), које гласи: „Исповедајте, дакле, један другоме гријехе, и молите се Богу један за другог да оздрављате; јер непрестана молитва праведнога много може помоћи“. Као кратак коментар ових речи изабрао сам плодну мисао св. Климента Римског, која гласи: „Боље је човеку да се исповеда, него да терети своје срце“.

И данас делује убедљиво чињеница да је, са изузетком послехомеровске Грчке, у којој је болест човека схватана као случај и нужност, код готово свих старих народа, све до новог доба, болест била сматрана као последица казне, односно греха. У нашем добу, међутим, зависно од „погледа на свет“, преовлађује мишљење да је болест апсурд или шанса за човека. Ако је болест апсурд, треба употребити сва средства која савременој медицини стоје на располагању, да се бол и болест што пре отклоне, како би се радна способност презапсленог човека западне цивилизације што пре вратила. Апсурдност болести, према оваквом схватању, произлази, више-мање, из схватања о апсурдности живота. Према другом становишту, блиском теолошком погледу на догађаје, свака болест човека, нарочито тежа, шанса је за његов духовни преображај; после духовног прео-

бражаја постоји вероватноћа, мада не и извесност, поправљања или оздрављења телесне болести човека. У прилог оваквог гледања на болести говори последњих деценија и успешан развој психосоматске медицине. Истражујући на нов начин вечно замршени, па и нерешив однос душе и тела код човека, психосоматска медицина, користећи достигнућа вредна помена, савремене неурофизиологије и неуропатофизиологије, с једне стране, као и она друга, немање револуционарна, дубинско-психолошка, односно психо-динамичка — која су открила далеко снажнији утицај нашег несвесног бића на нашу свест, самим тим и на наше понашање, више него што је то самољубиво и гордо људско ја желело вековима да призна — дошла је до крупног открића да су готово све познате органске болести човека, од гризлице у стомаку преко астме, високог крвног притиска, болести жлезда са унутрашњим лучењем, до туберкулозе, леукемије и рака, у самој својој основи психосоматске болести. Шта ово треба да значи! Најсажетије речено, већина наших болести плод су наших душевних конфликта, и то конфликта који, или нису од свести уопште препознати као конфликти, или, и када су препознати, снаге човековог ја и његове воље сувише су слабе да ове конфликте успешно реше. Треба још рећи да већина наших конфликта, унутарњих и спољашњих, почива на дуготрајном, штетном и често до смрти погубном деловању непречишћених људских страсти, у првом реду: гнева, мржње, зависти и љубоморе, затим страха, бриге жалости и обесхрабрености сваке врсте. Хришћани су вековима све ове страсти које харају, не само људском душом, него и његовим телом, проузрокујући му разне болести, тачно назвали њиховим правим именом: гресима. У православној хришћанској антропологији, сам грех је, првенствено, болест, „страдање“. Па, када нам апостол Јаков поручује да исповедамо своје грехе и молимо се Богу да бисмо оздравили, он нам, као сваки истински пророк, поручује ону истину коју је сваки прави хришћанин две хиљаде година природно носио у себи, а коју нам данас потврђује и савремена медицина и, у њој, психотерапија. Јер, без обзира на различитост праваца којима се развијала психотерапија од почетка нашег века, она увек тражи од својих штићеника искрено исповедање, кроз исповедање сазнање, односно препознавање узрока болести, тачније, њихових конфликта, још тачније, грехова, као што психотерапија некад чини и онај последњи, врхунски покушај, реконструкције дотадашње личности пацијента, што у ствари хришћанским језиком значи, захтева, метаноју.

ЗАКЉУЧАК

Из свега до сада изложеног мислим да је оправдано указати шта исповест и данас, или нарочито данас, треба да значи у хришћанској Цркви и хришћанској психотерапији. Ако још додам да је неопходно да данашњи духовници познају основе психосоматике и психотерапије, али и да разликују духовни разговор од исповедања, примењујући и један и други начин код свога верника, надам се да нисам рекао ништа неочекивано и у пракси неприменљиво.

У овом раду, задржали смо се првенствено на сложеном питању исповести и исповедања, не улазећи у присан однос исповедања и Евхаристије, претпостављајући да је сваком школованом хришћанину јасно да као што Евхаристије нема без исповедања, тако нема ни исповедања без оне свете Тајне која нас једина доводи у непосредан и директан однос са нашим Спаситељем Исусом Христом. Без Свете Тајне сама исповест свела би се на, мање или више, успешну световну психотерапију којој управо недостаје оно што представља сврху и циљ хришћанског живота: Евхаристију.

ЛИТЕРАТУРА:

- 1) Alexander, F., *La medecine psychosomatique*, Payot, Paris, 1952.
- 2) Вајл. С., *Ишчекивање Боја*, Кршћанска садашњост, Загреб, 1979.
- 3) Јеротић, В., *Криза као шанса за исповести и покајање*, Богословље, 1-2, 1983.
- 4) Јунг, Г. К., *Одобрана дела*, књига 3, Матица српска, Нови Сад, 1977.
- 5) Кашић, Д., *Света тајна исповести у Српској Цркви данас*, Богословље, 1-2, 1983.
- 6) Мајендорф, Ј., *Византијско богословље*, Каленић, Крагујевац, 1985.
- 7) Mitscherlich, A., *Freiheit und Unfreiheit in der Krankheit*, Suhrkamp, Frankfurt, 1977.
- 8) Радовић, А., *Покајање као пут личној и свенародној прејорога*, Богословље, 1-2, 1983.
- 9) Симић, П., *Покајна дисциплина у старој Цркви и данас*, Богословље, 1-2, 1983.
- 10) Шмеман, А., *Велики пост*, Каленић, Крагујевац, 1983.